

استفان سی. مک. کافری*
ترجمه دکتر سیدفضل الله موسوی**

چهل و سومین نشست کمیسیون حقوق بین الملل

مقدمه مترجم

مطلب حاضر، ترجمه گزارشی مختصر و کلی از نشست کمیسیون حقوق بین الملل سازمان ملل متحد است که از ۲۹ آوریل تا ۱۹ جولای سال ۱۹۹۱ در ژنو تشکیل گردید. نویسنده گزارش، استفان سی. مک کافری (Stephen C. McCaffrey) خود مخبر ویژه کمیسیون مذکور جهت تکمیل مواد مربوط به آبراههای بین المللی (روبخانه های بین المللی)، که یکی از موضوعات مورد بحث کمیسیون بوده، می باشد. نشست مذکور موضوعات مصونیت قضایی، آبراههای بین المللی، قانون جرایم علیه صلح و امنیت بشر، مسؤولیت بین المللی، روابط بین دولتها و سازمانهای بین المللی، مسؤولیت دولتی و برنامه و روش کار کمیسیون را به طور کامل یا اشاره ای بحث نموده و سه موضوع را مورد تصویب قرار داده است. هدف از ترجمه مطلب ذیل آشنایی حقوقدانان و محققین و مسؤولین مربوطه با تحولات حقوقی پیرامون

* Stephen C. McCaffrey عضو کمیسیون حقوق بین الملل، استاد حقوق دانشگاه پاسفیک (Pacific) و مدرسه حقوق مک جرج (McGeorge) است و گزارش ایشان در مجله امریکایی حق بین الملل به چاپ رسیده که مشخصات آن به شرح ذیل است:
"The Forty-Third Session of The International Law Commission" in The American Journal of International Law, (Vol.85,1991)pp.703-709.

** استادیار و معاون آموزشی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.

موضوعات مختلفی است که در سطح جهانی در جریان می باشند.



چهل و سومین نشست کمیسیون حقوق بین الملل سازمان ملل متحد، از تاریخ ۲۹ آوریل تا ۱۹ جولای ۱۹۹۱ در ژنو به ریاست آقای عبدال کروما (Abdul Koroma) از سیرالئون تشکیل گردید. در خلال این نشست که آخرین اجلاس از دوره پنج ساله جاری بود، کمیسیون مزبور مجموعه کاملی از پیش نویس مواد راجع به سه مورد از موضوعات مطرح در دستور کار خود را تصویب نمود. در این اجلاس، کمیسیون حقوق بین الملل، شور دوم یعنی تصویب نهایی پیش نویس مربوط به مصونیت‌های قضایی دولتها و داراییهای آنها را به اتمام رسانده، مواد راجع به حقوق مربوط به بهره برداریهای غیر کشتیرانی از آبراههای (رودخانه‌های) بین المللی و پیش نویس قانون جرایم علیه صلح و امنیت بشر را برای شور اول مورد تصویب قرار داد. کمیسیون در گزارش خود، به مجمع عمومی [سازمان ملل]^۱ توصیه نمود که یک کنفرانس دیپلماتیک به منظور انعقاد کنوانسیون بر مبنای پیش نویس مواد مربوط به مصونیت‌های قضایی برگزار نماید. پیش نویس مواد مربوط به آبراهها و نیز جرایم، برای دولتها ارسال و از آنها خواسته شد که نظرات خود را تا اول ژانویه ۱۹۹۲ ارائه دهند. بعد از این مرحله کمیسیون حقوق بین الملل در شور دوم رسیدگی به پیش نویسهای مزبور، نظرات دریافتی از کشورها را مورد توجه قرار خواهد داد. علاوه بر پیشرفت‌های انجام شده در موضوعات مذکور، کمیسیون گزارشهای مربوط به سه موضوع باقیمانده در دستور کار خود را مورد بررسی قرار داد. این موضوعات عبارت بودند از: مسؤلیت بین المللی در قبال عواقب زیانبار ناشی از اعمالی که در حقوق بین الملل منع

۱- گزارش کمیسیون حقوق بین الملل در مورد کار چهل و سومین نشست خود،

46 UN GAOR Supp.(No.10), U.N.Doc. A/46/10 (1991)

(از این به بعد گزارش ILC نکر می گردد).

نگریده اند، روابط بین دولتها و سازمانهای بین المللی (قسمت دوم این موضوع) و مسؤولیت دولتها.

مصونیت‌های قضایی

کمیسیون، اولین شور راجع به مواد مربوط به این موضوع را در سال ۱۹۸۶ به انجام رسانید.^۲ جهت گیری اصلی این پیش نویس که در شور دوم نیز مورد تصویب واقع گردید، تغییری نکرده است: این پیش نویس کماکان می پذیرد که يك کشور در چند مورد استثنایی نمی تواند به مصونیت از صلاحیت قضایی دادگاههای کشوری دیگر استناد نماید، معذک تغییرات عمده ای در مورد بعضی از مواد آن انجام گرفت که مهمترین آنها جایگزین نمودن عبارت موسع معامله تجاری (Commercial Transaction) به جای ترکیب نسبتاً مضیق «قرارداد تجاری» (Commercial Contract) است که در پیش نویس ۱۹۸۶ به کار برده شده بود. در بند ۱ (ج) ماده ۲ (واژه ها) معامله تجاری به شرح ذیل تعریف شده است:

(ج) «معامله تجاری» عبارت است از:

- (۱) هرگونه معامله یا قرارداد جهت فروش کالا یا ارائه خدمات؛
- (۲) هرگونه قرارداد وام یا معاملات دیگر با ماهیت مالی شامل هرگونه تعهد ناشی از ضمانت و یا پرداخت غرامت مربوط به چنین وام یا معامله ای؛
- (۳) هرگونه قرارداد یا معامله دیگر با ماهیت تجاری، صنعتی، صنفی یا حرفه ای، به غیر از قرارداد استخدام اشخاص.^۳

استثناء نمودن «معاملات تجاری» از مصونیت قضایی در ماده ۱۰ تصریح

۲- ملاحظه کنید:

[1986]2 Y.B. INT 'L.L. COMM'N, pt.2 at 7-22, UN Doc. A/CN.4 SER.A/1991/Add.1)

مواد مربوطه در 26 I.L.M. 625(1987) تجدید چاپ گردیده است.

۳- گزارش ILC، بالا، پاورقی شماره ۱، فصل دوم، بخش ۱.D، «قراردادهای استخدام

اشخاص» به عنوان يك استثنای جداگانه در ماده ۱۱ مورد بررسی واقع می شوند.

گردیده است.^۴ ماده مذکور حاکی از این است که در دعاوی ناشی از شرکت در معاملات تجاری، یک کشور نمی تواند در دادگاه کشور دیگر به مصونیت قضایی استناد نماید. دو بند اول ماده مذکور تقریباً همان متن مصوب شور اول است، ولی بند سوم که تازگی دارد، به موضوع استثنای مندرج در بندهای اول و دوم محدودیت عمده ای بخشیده است. این بند مقرر می دارد:

۳- در دعاوی مربوط به معاملات تجاری منعقد شده توسط شرکتها یا مؤسسات دولتی دارای شخصیت حقوقی مستقل که می توانند:

(الف) خواهان و یا خواننده دعاوی قرار گیرند؛ و

(ب) اموال و داراییهایی را (از جمله اموالی را که دولت تصرف و

یا اداره شان را به آنها تفویض نموده) تحصیل، تملك و یا

منتقل نمایند،^۵

اقامه دعوی علیه چنین مؤسساتی، مصونیت قضایی دولت

متبوع آنها را خدشه دار نخواهد کرد.

به عبارت دیگر اگر فردی با یک نهاد دولتی کشور دیگر از نوعی که در بند ۳ توصیف گردید، وارد یک معامله تجاری گردد و اختلافی بروز نماید، دادگاه مجاز است که صلاحیت قضایی خود را نسبت به آن نهاد دولتی، ولی نه به دولت متبوع وی، اعمال نماید. برای مثال حتی اگر سرمایه مؤسسه مذکور توسط دولت تأمین شده و یا عمدتاً تحت کنترل آن باشد، خرق «حجاب» این شرکت نمی تواند منتهی به مسئولیت دولت گردد. کمیسیون حقوق بین الملل در مقام تفسیر ماده ۱۰ اظهار می دارد که این نهادها:

۴- دیگر استثنائات در پیش نویس مذکور، شامل قراردادهای استخدام (ماده ۱۱)، آسیبهای شخصی و خسارات نسبت به اموال (ماده ۱۲)، مالکیت، تصرف و استفاده از اموال (ماده ۱۳)، مالکیتهای صنعتی و معنوی (ماده ۱۴)، سهم بودن در شرکتها یا دیگر ساختارهای جمعی (ماده ۱۵)، مالکیت یا اداره کشتیها توسط یک دولت (ماده ۱۶)، و آثار یک موافقت نامه داوری (ماده ۱۷) می باشد.

۵- گزارش ILC، بالا، پاورقی شماره ۱، فصل دوم، بخش C.

«به عنوان مؤسسات مستقل و مجزا از دولتهای متبوع خود رأساً و بالاصاله در معاملات تجاری شرکت دارند و نقش نمایندگی دولت خود را بازی نمی کنند. بنابراین در صورت بروز هرگونه اختلافی که ناشی از معامله تجاری با چنین مؤسسات دولتی باشد، این نهادها ممکن است در برابر دادگاه کشوری دیگر مورد تعقیب قرار گیرند... در چنین موردی، مصونیت دولت متبوع مخدوش نخواهد شد، چرا که طرف آن معامله نیست.»^۶

درسی که اشخاص خصوصی طرف معامله با مؤسسات دولتی می توانند بگیرند، روشن است: آنها باید اطمینان حاصل کنند که مؤسسه دولتی مزبور دارای شرایط مالی مناسب و قابل اعتمادی باشد، برای اینکه حتی اگر مؤسسه یاد شده برای مثال، شرکت تجاری فلان دولت نیز نامیده شود، امکان دستیابی به خود آن دولت برای آنها وجود نخواهد داشت.

کمیسیون حقوق بین الملل همچنین به حذف ماده تصویب شده در شور اول که در مورد «موضوعات مالی» بود، اقدام نمود. ماده مذکور دولت را از استناد به مصونیت قضایی در دعاوی راجع به بدهیهای مالیاتی و دیگر عوارض دولتی منع می نمود.^۷ کمیسیون نتیجه گیری کرد که چون ماده

۶- گزارش ILC، بالا، پاورقی شماره ۸، فصل دوم، بند ۹ از تفسیر مربوط به ماده ۱۰.
۷- ملاحظه کنید: [1986] 2Y.B.INT'L L. COMM'N، بالا، پاورقی شماره ۲، بخش ۲، ص ۱۱ (ماده ۱۶ قبلی). کمیته پیش نویس، در اجلاس سال ۱۹۹۱ متن زیر از ماده مزبور را به کمیسیون ارائه داد: «یک کشور نمی تواند به مصونیت قضایی در پیشگاه دادگاه کشوری دیگر که صلاحیت رسیدگی در مورد تعهدات مالی را دارد و ممکن است به موجب قانون آن کشور، کشور دیگر مسئول پرداختهایی نظیر پرداخت عوارض، مالیات و دیگر موارد مشابه باشد، به مصونیت قضایی استناد نماید، مگر اینکه دولتهای مربوط بین خود شیوه خاصی را مقرر دارند.»

مذکور در اصل مربوط به روابط بین دو دولت است، نباید در پیش نویس مربوط به روابط بین دولتها و طرفهای خصوصی درج شود. با وجود این، تفسیر مربوط به ماده ۱۰ روشن می نماید که حذف ماده مذکور، پاسخی مناسب در مورد موضوع مورد نظر ارائه نمی دهد.^۸

با توجه به بی علاقی آشکار مجمع عمومی سازمان ملل متحد نسبت به پیش نویس دیگری که اخیراً توسط کمیسیون حقوق بین الملل در مورد محموله ها و پیکهای سیاسی تکمیل گردیده^۹ و کمیسیون آن را در سال ۱۹۸۹ به مجمع عمومی تسلیم داشته است، جالب خواهد بود که ببینیم مجمع عمومی در برابر توصیه های کمیسیون راجع به این مواد چه واکنشی از خود نشان خواهد داد.

آبراههای (رودخانه های) بین المللی

کمیسیون حقوق بین الملل، ۵ ماده دیگر را در مورد آبراهها مورد تصویب قرار داد که در مجموع تعداد کل آنها به ۲۲ ماده می رسد و بدین ترتیب متن پیش نویس مواد کامل می گردد. عنوان و تعداد مواد مصوبه جدید عبارتند از: تعریف واژه ها (ماده ۲)؛ ارتباط موجود مابین بهره برداریهای گوناگون (ماده ۱۰)؛ اداره و مدیریت (ماده ۲۶)؛ مقررات (ماده ۲۷)؛ تأسیسات (ماده ۲۸)؛ [وضعیت] تأسیسات و آبراههای بین المللی به هنگام وجود مخاصمات مسلحانه (ماده ۲۹)؛ و بالاخره عدم تبعیض (ماده ۳۲).^{۱۰} شاید مهمترین این مواد،

۸- گزارش ILC، پاورقی شماره ۱، فصل دوم، بند ۱۲ از تفسیر مربوط به ماده ۱۰.
 ۹- مجمع عمومی اخیراً در قطعنامه ۲۸.۴۵/۴۲ نوامبر ۱۹۹۰ در مشاورات غیر رسمی درباره مواد پیش نویس کمیسیون راجع به بسته ها و پیکهای سیاسی خودش را محدود به ایراز رضایت نسبت به این مواد و اینکه در آینده چگونه آنها را مورد بررسی قرار دهد، نموده است. قطعنامه مذکور همچنین نشان دهنده آن است که مشورتهای غیررسمی در چهل و ششمین نشست مجمع عمومی از سرگرفته خواهد شد.
 ۱۰- برای متن مواد مذکور و تفاسیر مربوطه ملاحظه کنید: گزارش ILC، بالا، پاورقی شماره ۱، فصل سوم، بخش C.

ماده ۲ باشد که «عبارت» آبراه (Watercourse) را خصوصاً تعریف کرده است:
از نظر مواد حاضر:

(الف) «آبراه بین المللی»، آبراهی است که بخشهایی از آن در کشورهای مختلف قرار داشته باشد،

(ب) منظور از «آبراه»، جریانی مشتمل بر آبهای سطحی و زیرزمینی است که به لحاظ ارتباط فیزیکی، مجموعه ای واحد را تشکیل می دهند که نهایتاً به درون محلی مشترک جریان می یابد.

(ج) منظور از «کشور آبراه» آن سته از کشورهای هستند که

بخشی از آبراه بین المللی در قلمروشان قرار دارد.^{۱۱}

در مورد این موضوع که اصطلاح «آبراه» به چه وسعتی مورد تعریف قرار گیرد، در کمیسیون مزبور از قبل اختلاف نظر وجود داشت و این اختلاف نظر تا هنگام مبادرت کمیسیون به تصویب پیش نویس سال ۱۹۸۷ ادامه داشت.^{۱۲} نکته اصلی اختلاف این بود که آیا اصطلاح «سیستم» بایستی به کل آبهای مرتبط اطلاق شود یا اینکه مفهوم محدودتری را دربرگیرد. اعتراضات وارده به موضوع [استفاده از کلمه] «سیستم»، اصولاً بر پایه این نگرانی استوار بود که تعریف وسیع و گسترده از آن، در عمل تمام منابع آبهای شیرین بعضی از کشورها را در بر می گیرد. تعریف فوق، که بر رابطه متقابل عناصر متنوع و تشکیل دهنده یک سیستم و مجموعه آبی تکیه دارد، نهایتاً پذیرش عمومی را به همراه داشت. بدون شك پذیرش آن برای بعضی از اعضا که قبلاً با مفاد

۱۱- مرجع قبلی.

۱۲- کمیسیون در واقع ۶ ماده از آن را در سال ۱۹۸۰ تصویب نمود، اما این مواد توسط مخبرویژه بعدی دوباره جهت بررسی مطرح گردیدند. ملاحظه کنید: گزارشات مربوط به اجلاسهای سی و دوم و سی و پنجم کمیسیون حقوق بین الملل در 74 A.J.I.L. و ۹۶۱ و ۹۶۵-۶۷ (سال ۱۹۸۰) و 78 A.J.I.L. ص ۴۵۷ و ۷۸-۴۷۴ (سال ۱۹۸۴).

مفهوم «سیستم» مخالف بودند تنها بعد از اینکه بقیه مواد مورد تصویب قرار گرفت، آسان تر گردید. به هر حال، این مسئله مبرهن گردیده است که مواد مذکور راجع به بهره برداریهای گوناگون از یک سیستم آبراه بین المللی، مقرراتی را تنظیم نمی کند. کاربرد اصلی مواد مذکور فقط هنگامی است که استفاده از آبراه اثری بالفعل یا بالقوه بر کشوری دیگر که در آبراه سهم است، داشته باشد.

مخبر ویژه در مورد آبراهها، که نویسنده گزارش فعلی می باشد، تعدادی از موادی را که راجع به جبران خسارات خصوصی و حل و فصل دعاوی بود، پیشنهاد نمود؛ اما به استثنای ماده مربوط به عدم تبعیض،^{۱۳} بقیه در پیش نویس مزبور ملحوظ نگردیدند. کمیسیون می تواند هنگام بررسی مواد مذکور در شور دوم به این موضوعات بازگشت نماید. مقررات شکلی در مورد یافتن عوامل واقعی اجتناب از منازعات و حل و فصل آنها، از جمله مسائل مناسبی هستند که می توان آنها را در مواد مربوط به آبراهها، ملحوظ نمود، خصوصاً با توجه به این نکته که ماهیت بیشتر مقررات اصلی آنها انعطاف پذیر می باشد.^{۱۴}

۱۳- از این ماده چنین استنباط می گردد که کشورهای سهم در یک سیستم آبراه بین المللی، مجاز نیستند که به دلیل مسئله تابعیت، یا اقامتگاه، از جهت دسترسی به اقدامات اداری و قضایی به اشخاصی که در اثر یک فعالیت مرتبط با آبراه در کشور مقرّ دادگاه آسیب دیده اند یا آنهایی که در معرض تهدید چنین آسیبی قرار دارند، به شکلی تبعیض آمیز رفتار نمایند.

۱۴- بارزترین مثال، ماده مربوط به بهره برداری منصفانه می باشد. یقیناً این مطلب پذیرفتنی و قابل درک است که «نامشخص بودن» نسبی این [مورد] و تعهدات خاص دیگر مندرج در مقررات مذکور ممکن است اثربخشی پیش نویس مزبور را تضعیف کند، مگر اینکه ساختاری جهت اجرایشان در آن منظور گردد. به طور کلی ملاحظه کنید: مقاله ای از Franck تحت عنوان «مشروعیت در سیستم بین المللی» (Legitimacy in the International System) در 82 A.J.I.L. ص ۷۰۵ (سال ۱۹۸۸).

پیش نویس مقررات مربوط به جرایم علیه صلح و امنیت بشر

قبل از تصویب این مقررات در شور اول، کمیسیون حقوق بین الملل، نهمین گزارش مخبر ویژه، آقای دودو تیام (Doudou Thiam) از سنگال را مورد بحث قرار داد. گزارش مذکور حاوی بخشهایی در مورد مجازات، صلاحیت قضایی و اقدام به اقامه دعوی در يك دیوان کیفری بین المللی بود. طیف وسیعی از نظریات راجع به موضوع مجازات بیان گردید. به عنوان مثال، بعضی از اعضاء مخالف اعمال اجباری مجازات اعدام بودند، در حالیکه دیگران را عقیده بر این بود که نبایستی آن را نادیده انگاشت. همچنین يك پیشنهاد همان مجازات را برای کلیه جنایات لازم می دانست، در حالیکه پیشنهاد دیگری، احتیاط گسترده ای را [در این مورد] برای دانگاه قایل بود. سرانجام، کمیسیون تصمیم گرفت که مسئله مذکور را همچنان بازنگه دارد. بنابراین، تعریف هر جرمی منتهی به این عبارت می گردد که «بر اساس محکومیت مربوطه بایستی [به...] مجازات شود.»

اختلاف نظرهای مشابهی نیز در ارتباط با دیوان کیفری بین المللی موجود بود. مخبر ویژه در مورد هر يك از موضوعات ماده ای را ارائه داد، اما اشاره نمود که مواد مذکور فقط جهت بحث و نه به قصد ارجاع به کمیته پیش نویس، می باشد. در زمینه صلاحیت قضایی، مخبر ویژه به این نتیجه رسید که دیوان مذکور بایستی برای بعضی از جرایم، نظیر کشتار دسته جمعی صلاحیت انحصاری داشته باشد و برای دیگر جرایم به موجب مقررات مربوطه با دانگاههای داخلی، دارای صلاحیت متقارن باشد. در هر حال وی با نظری که توسط بعضی از اعضاء مطرح گردید، مبنی بر اینکه دیوان مذکور بایستی صلاحیت قضایی جهت بررسی مجدد تصمیمات دانگاههای داخلی را داشته باشد، مخالف بود. در مورد اینکه کدام کشور قدرت اعطای صلاحیت قضایی به دیوان مذکور را دارد، مخبر ویژه پیشنهاد کرد که صلاحیت دیوان تنها در صورتی احراز شود که این صلاحیت توسط کشوری که جرم در قلمرویش ارتکاب

یافته است، به آن اعطا شود. کشورهای دیگر نیز، به شرط اینکه طبق قانون داخلی خود صلاحیت قضایی بر اشخاص مورد بحث داشته باشند، می توانند صلاحیت خود را به دیوان مزبور تفویض نمایند. طبق نظر مخبر ویژه منظور از «کشورهای دیگر»، کشور متبوع متهم، کشور قربانی [حادثه] یا آن که بر علیه آن جنایت صورت پذیرفته، و کشور متبوع قربانیان جنایت، خواهد بود.

کمیسیون، امکان اعطای صلاحیت به نهادهای متنوع، جهت اقامه دعوا نزد يك دیوان کیفری بین المللی را مورد بحث قرار داد؛ این موارد شامل کشورهای عضو و غیر عضو و يك داستانی ویژه می باشند. [همچنین] پیشنهاد گردید که ممکن است شرایطی برای سازمانهای بین المللی دولتی یا غیر دولتی مقرر گردد تا دعوی خود را در پیشگاه دیوان مذکور اقامه نمایند. به هر حال مخبر ویژه، در مورد جرایم تجاوز یا تهدید به تجاوز، پیشنهاد نمود که اقامه دعوا منوط به احراز قبلی وقوع چنین جرایمی توسط شورای امنیت باشد. این ماده به مقدار زیاد مورد بحث و گفتگو قرار گرفت، اما نتایج مشخصی از آن حاصل نشد. مخبر ویژه، نهایتاً این نظر را ابراز نمود که تصمیم شورای امنیت فقط هنگامی می تواند اثر تعیین کننده نسبت به دیوان کیفری بین المللی داشته باشد که شورا دریابد تجاوز یا تهدید به تجاوزی به وقوع پیوسته است. مخبر ویژه معتقد بود که در این صورت دیوان مذکور نمی تواند به نتیجه مخالفی برسد. از سوی دیگر بر طبق نظر وی مخالفت شورا به مثابه «عدم تصمیم گیری» بوده و بنابر این مانع از ختم دعوا نزد دیوان مذکور نمی باشد یا نمی تواند مانعی در مقابل صلاحیت قضایی دیوان باشد.

کمیسیون حقوق بین الملل ۱۰ ماده جدید زیر، از مقررات مذکور را مورد تصویب قرار داد: مسئولیت و مجازات (ماده ۳)، انگیزه ها (ماده ۴)، مسئولیت دولتها (ماده ۵)، حکم و دستور دولت یا مقام عالیرتبه (ماده ۱۱)، دفاعیات و کیفیات مخففه (ماده ۱۴)، کشتار دسته جمعی (ماده ۱۹)، تبعیض نژادی (ماده ۲۰)، نقض عمده و مستمر حقوق بشر (ماده ۲۱)، جنایات جنگی فوق العاده مهم (ماده ۲۲) و خسارات عمده و عمدی به محیط زیست (ماده ۲۶). بعضی از این

مواد نسبتاً ساده و بلا منازع بودند (به عنوان مثال مواد ۴ و ۵ و ۱۱)، در حالیکه مواد دیگر سبب مشکلات عظیمی می شدند (به عنوان مثال مواد ۱۴ و ۲۲). علی رغم نارضایتی کمیسیون، مواد خاصی مورد قبول واقع شدند (به عنوان مثال ماده ۱۴).^{۱۵} همان طوری که در نشستهای قبلی نیز چنین بود، گاهی چنین به نظر می رسید که یک جریان فکری در کمیسیون وجود داشت که موضوع اتمام کار مقررات مذکور را در مقایسه با رعایت دقت لازم جهت تطبیق آن با اصول «هیچ عملی جرم نیست مگر به حکم قانون» و «هیچ مجازاتی اعمال نمی شود مگر به حکم قانون» (nulleum crimen, nulla poena sine lege) مهمتر می دانستند. حتی می توان گفت که چنین نظر و طرز تلقی در اجلاس سال ۱۹۹۱ بیشتر مطرح باشد و این صرفاً نه به دلیل همزمانی با اواخر دوره پنج ساله بود، بلکه همچنین و شاید به این علت اهمیت بیشتری داشت که درگیری اخیر در خلیج [فارس]، به وضوح یک نیروی محرکه قوی جهت تکمیل مقررات مزبور فراهم نمود. بدون شك تفسیرها و نظرات دولتها و جامعه حقوقی بین المللی کمکی موثر در جهت پالودگی و تصفیه مقررات مذکور در خلال شور دوم کمیسیون خواهد بود.

مسئولیت بین المللی

مخبر ویژه آقای جولینو - باربوزا (Julio Barboza) از آرژانتین، گزارش فهرست واری ارائه نمود که حاوی مواد جدیدی نبود، بلکه منظور وی تأکید بر بحث پیرامون موضوعات خاصی بود.^{۱۶} بعضی از اعضای کمیسیون از اینکه

۱۵- ماده ۱۴، دفاعیات یا کیفیات مخففه موجود را برشمرد، ولی به سادگی این مطلب را که آیا دفاع مورد نظری قابل قبول است یا کیفیات مخففه ای بایستی لحاظ گردد، بر عهده دیوان مزبور می گذارد. تفسیر مربوط به ماده مذکور این مطلب را می پذیرد که کمیسیون در موقعیتی نبوده است تا جزئیات شرایطی را که شام اعضا ممکن است بر سر آن توافق نمایند، تنظیم کند.

۱۶- موضوعات زیر موارد عمده ای هستند که بایستی در مقررات مربوط ←

مخبر ویژه هیچ پیشنهاد جدیدی مبنی بر بحثهای مربوط به گزارشاتش در کمیسیون و نیز ششمین کمیته (حقوقی) مجمع عمومی سازمان ملل متحد در خلال سه سال گذشته ارائه نداده بود، ابراز تأسف نمودند. از سوی دیگر، ۱۰ ماده ای که در سال ۱۹۸۸ به کمیته پیش نویس ارجاع گردید، به علت اولویت دیگر موضوعات، هنوز کارش پایان نیافته است. مشکل قضیه به این علت نیست که کمیسیون، از هنگام شروع به کار در سال ۱۹۷۸، تاکنون، پیرامون موضوع کار خود هیچ ماده ای را مورد تصویب قرار نداده است، بلکه به این خاطر است که هنوز محدوده دقیقش را تعریف نکرده است؛ حتی عنوان پیش نویس هنوز مورد تردید است.^{۱۷} به نظر می رسد که کمیسیون حقوق بین الملل در خلال دوره آتی خود از طریق کاهش موضوعات مطروحه در دستور کارش نسبت به این موضوع اولویت دهد.

روابط میان دولتها و سازمانهای بین المللی (بخش دوم عنوان)

کمیسیون حقوق بین الملل، پنجمین و ششمین گزارش^{۱۸} مخبر ویژه، لئوناردو دیاز گونزالس (Leonardo Diaz-Gonzalez) را مورد بحث قرار داد. گزارش پنجم شامل پیش نویس مواد ۱۲ تا ۱۷ در مورد آرشیوها، انتشارات و

→ ملحوظ و تبیین کردند: عنوان موضوع، عرصه و میدان آن، اصول مهمه آن، [مسئله] جلوگیری از آسیبهای فرامرزی، مسئولیت برای چنین آسیبهایی و [بالاخره مسئله] وارد آمدن خسارات به «مشترکات جهانی».

۱۷- یکی از موضوعاتی که مخبر ویژه به نشست سال ۱۹۹۱ کمیسیون ارائه داد، این بود که آیا در عنوان پیش نویس (کلمه) «اقدامات» (acts) به کار رود یا فعالیتهایی (activities) که توسط حقوق بین الملل منع نگریده اند. به نظر می رسد عقیده غالب در کمیسیون این بود که کلمه «فعالیتها» مناسب تر است، زیرا منظور فعالیتی (نظیر کارخانه هسته ای یا شیمیایی) بوده است، نه اقدامی که ممنوع نبوده، ولی باعث زیان گردیده است.

۱۸- کمیسیون حقوق بین الملل وقت کافی نداشت تا گزارش پنجم ارائه شده به نشست سال ۱۹۹۱ را مورد بررسی قرار دهد.

ارتباطات و گزارش ششم شامل پیش نویس مواد ۱۸ تا ۲۲ در مورد مصونیت‌های مالی و معافیت از عوارض گمرکی بودند. کلیه این مواد بعد از اینکه در کمیسیون مورد بحث قرار گرفتند، به کمیته پیش نویس ارجاع گردیدند. بیشتر اعضای کمیسیون، بی میلی خود را در رابطه با تنظیم تفصیلی تقریباً تمام جنبه‌های توافق‌های موجود نسبت به موضوع مربوطه ابراز داشتند. کمیسیون تا به حال کمترین اولویت را به این موضوع اختصاص داده است و احتمال تغییر وضعیت در دوره پنج ساله بعدی نیز بعید به نظر می‌رسد.

مسئولیت دولت

پروفسور گاتانو آرانجیو-رویز (Gaetano Arangio-Ruiz)، مخبر ویژه، سومین گزارش خود را در حالی به کمیسیون ارائه نمود که کمیسیون به علت ضیق وقت، قادر به بحث درباره آن نبود. گزارش مزبور به موضوع «اقدام متقابل» پرداخته است، یعنی «نظام قانونی اقداماتی که کشور آسیب دیده ممکن است علیه کشوری که مرتکب عمل خلاف از نظر بین المللی شده است، اتخاذ کند»^{۱۹} این موضوع نیز همانند مسئولیت بین المللی در خلال دوره پنج ساله که امسال پایان می‌پذیرد، از اولویت خاصی برخوردار است. اکنون که کار کمیسیون حقوق بین الملل در مورد موضوعات دیگر به اتمام رسیده یا در شرف اتمام است، ممکن است توجه بیشتری نسبت به موضوعات مسئولیت دولت و مسئولیت [بین المللی] معطوف دارد.

برنامه و روش کار

کمیسیون حقوق بین الملل بار دیگر موضوعات جدیدی را مورد بررسی قرار داد تا در برنامه دراز مدت کارش گنجانده شوند. در حالیکه هیچ

۱۹- گزارش ILC، بالا، پاورقی شماره ۱، فصل هفتم.

تصمیمی اتخاذ نگردید، لیستی از موضوعات قابل طرح، تنظیم و در گزارش کمیسیون به مجمع عمومی درج گردید.^{۲۰} به علت اینکه کمیسیون در اجلاس بعدی خود به احتمال زیاد فقط سه موضوع را به طور فعال مورد بررسی قرار می دهد^{۲۱}، این امکان وجود دارد که در آن اجلاس یکی دو موضوع جدید به دستور کارش اضافه گردد.

در يك ابتکار قابل ملاحظه، کمیسیون حقوق بین الملل دو هفته اول از نشست سال ۱۹۹۱ را به طور اصولی صرف کمیته پیش نویس نمود. نتایج بی سابقه نشست مذکور (قبول مجموعه ای کامل از مواد در مورد سه موضوع)

۲۰- مرجع قبلی، فصل A. VIII. موضوعات زیر در لیست مذکور قرار می گیرند: حقوق مربوط به آبهای بین المللی زیرزمینی بسته، به کارگیری فرامرزی قانون ملی، حقوق مربوط به جنبشهای بین المللی مردمی، معاضدتهای قضایی و استرداد مجرمین، اثر قانونی قطعنامه های سازمان ملل، قواعد حقوقی بین المللی وامهای خارجی، شرایط قانونی سرمایه گذاری و موافقت نامه های مربوط به آن، موافقتنامه های رسمی و مدون در ارتباط با تجارت کالا، جنبه های حقوقی حفاظت از محیط زیست مناطقی که خارج از قلمرو ملی هستند (مشترکات جهانی)، حقوق اقلیتهای ملی، کمیسیونهای بین المللی بررسی و تحقیق (حقیقت یاب) و جنبه های حقوقی خلع سلاح. مرجع قبلی، بند ۸.

۲۱- در دستور کار نشست سال ۱۹۹۱ کمیسیون حقوق بین الملل، شش موضوع وجود داشت. از این شش [موضوع]، یکی (مصونیت‌های قضایی) در شور دوم تکمیل گردید و دو موضوع آن (قانون مربوط به جرایم و موضوع آبراهها) برای کشورها جهت تفسیر و اظهار نظر ارسال گردید، یکی از دو موضوع اخیر یعنی (آبراهها) تا قبل از سال ۱۹۹۲ مورد بررسی قرار نخواهد گرفت. مخبر ویژه موضوع چهارم (سازمانهای بین المللی)، برای دوره بعدی کاندیدا خواهد بود و این بدین معنی است که کمیسیون حداقل هیچ گزارشی در مورد موضوع مزبور ندارد تا در نشست بعدی آن را مورد بحث قرار دهد. موضوعات مسئولیت بین المللی، مسئولیت دولت و مسئله نیوان کیفری بین المللی (که در متن پیش نویس ملحوظ گردیده است)، در نشست سال ۱۹۹۲ مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

بدون شك به طور عمده ای مرهون این تصمیم بود.^{۲۲} مسئله کوتاه نمودن اجلاسهای بسیار طولانی کمیسیون^{۲۳} بار دیگر مطرح گردید. در حالیکه به نظر می رسید اکثر اعضای حاضر با نظر مذکور موافق باشند، تعداد کمی به طور جدی با آن به مخالفت برخاستند. نتیجتاً کمیسیون خود را ملزم نمود که در گزارشش اعلام نماید در اجلاس بعد موضوع مذکور را با تأمل بیشتری مورد توجه و بررسی قرار دهد.

۲۲- در هر حال جنبه های ناچوری در ارتباط با چنین وضعی موجود بودند. به عنوان مثال، به علت ضروری بودن تشکیل کمیته پیش نویس جدید در چهل و سومین نشست، بیشتر اعضای حاضر کمیسیون در ژنو در خلال دو هفته اول، در نشست مربوط به کمیته پیش نویس حضور به هم رسانیدند. برای توضیح بیشتر در مورد روشهای کار کمیسیون حقوق بین الملل ملاحظه کنید: مقاله ای از Graefrath تحت عنوان «آینده کمیسیون حقوق بین الملل: توسعه سازمان و روشهای کاری آن» (The International Law Commission Tomorrow: Improving its Organization and Methods of work)

در 85A.J.I.L.، ص ۵۹۵ (سال ۱۹۹۱).

۲۳- نشست کمیسیون حقوق بین الملل معمولاً دوره ای ۱۲ هفته ای دارد. کمتر از نیمی از ۳۴ عضو آن قادرند که از پستهای مقرر خود برای شرکت در تمام دوره نشست به دور باشند. تا حدودی بنا به دلیل مذکور، میانگین حاضرین در جلسات کمیسیون حدود ۲۲ عضو می باشد.